

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету
20 жовтня 2022 року,
Протокол № 3

Ректор, голова вченої ради університету, доктор
юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

м.п.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ПРАВОВІ ПАМ'ЯТКИ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ І
СРЕДНЬОВІЧЧЯ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Правознавство
галузі знань 08 Право**

м. Хмельницький
2022

РОЗРОБНИК:

Професорка кафедри теорії та історії
держави і права, кандидатка історичних
наук, доцентка
17вересня 2022 року

_____Надія СТЕНЬГАЧ

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
17вересня 2022 року, протокол № 2

Завідувач кафедри, доктор історичних наук,
професор
17вересня 2022 року

_____Леонід МІСІНКЕВИЧ

Декан юридичного факультету
кандидат юридичних наук, доцент
9 жовтня 2022 року

_____Віктор ЗАХАРЧУК

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
10 жовтня 2022 року, протокол № 3

Голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка
10 жовтня 2022 року

_____Ірина КОВТУН

Обліковий обсяг програми – 0,71 ум.др.арк.

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни		– 3
2.	Заплановані результати навчання		– 5
3.	Програма навчальної дисципліни		– 6
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		– 9
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	– 9
	4.2.	Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять	– 10
	4.3.	Завдання для самостійної роботи студентів	– 11
	4.4.	Індивідуальні завдання	– 12
5.	Методи навчання та контролю		– 12
6.	Схема нарахування балів		– 12
7.	Рекомендована література		– 16
	7.1.	Основна література	– 16
	7.2.	Допоміжна література	– 17
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		– 19

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 08 Право за денною формою навчання
2. Код і назва спеціальності	– 081 Правознавство
3. Назва спеціалізації	– міжнародно-правова; судово-прокурорська; правозахисна;
4. Назва дисципліни	– Правові пам'ятки стародавнього світу і Середньовіччя
5. Тип дисципліни	– вибіркова
6. Код дисципліни	– НФПНЗЕ 1.2.3.
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– перший
10. Семестр	– перший
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 2/70

2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 36
% від загального обсягу	– 52%
лекційні заняття (годин)	– 18
% від обсягу аудиторних годин	– 26%
семінарські заняття (годин)	– 18
% від обсягу аудиторних годин	– 26%
самостійна робота (годин)	– 34
% від загального обсягу тижневих годин:	– 48%
аудиторних занять	– 4
самостійної роботи	– 4
3) заочна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	–
% від загального обсягу	–
лекційні заняття (годин)	–
% від обсягу аудиторних годин	–
семінарські заняття (годин)	–
% від обсягу аудиторних годин	–
самостійна робота (годин)	–
% від загального обсягу тижневих годин:	–
аудиторних занять	–
самостійної роботи	–
12. Форма семестрового контролю	– залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни	–
2) супутні дисципліни	– НФПНЗЕ 1.2.1. Теорія держави і права; НФПНЗЕ 1.2.2. Історія держави і права України
3) наступні дисципліни	– ВУПФПР 2.1.2.3. Конституційне право зарубіжних країн; НПФ 1.3.1.10. Римське право; ВУПФПР 2.1.2.13. Міжнародне приватне право
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

<p><i>Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:</i></p>
<p><i>1. Знання</i></p>
1.1) відтворювати принципи та методи пізнання історико-правових явищ;
1.2) називати закономірності еволюції суспільного ладу на різних етапах розвитку державності;
1.3) повторювати джерела, кодифікації, еволюційних перетворень галузей права зарубіжних країн на всіх етапах історичного розвитку
1.4) відтворювати методи наукового пізнання державно-правових явищ
1.5) показувати закономірності і характерні особливості історичного розвитку систем органів державної влади, місцевого управління, суду, правоохоронних органів зарубіжних країн
<p><i>2. Розуміння</i></p>
2.1) пояснювати зміст дефініцій основних термінів, що розкривають суть державного устрою і права зарубіжних країн;
2.2) класифікувати документи, що стосуються державного устрою і права зарубіжних країн, на групи за сукупністю подібних ознак;
<p><i>3. Застосування знань</i></p>
3.1) знаходити відмінності між джерелами права різних країн;
3.2) виявляти здобутки та прорахунки у державотворенні країн, що вивчаються у курсі «Історія держави і права зарубіжних країн»;
3.3) пропонувати найкращі здобутки зарубіжного державо- і провотворення для вітчизняного досвіду
<p><i>4. Аналіз</i></p>
4.1) порівнювати основні віхи державотворення в різних країнах однакового історичного виміру;
4.2) виділяти характерні особливості розвитку держави і права у тій чи іншій країні певної історичної епохи;
4.3) виділяти головні положення правових документів
<p><i>5. Синтез</i></p>
5.1) формувати загальні риси держави і права конкретної країни у вибрану історичну епоху;
5.2) класифікувати основні джерела права тієї чи іншої держави у ту чи іншу історичну епоху
<p><i>6. Оцінювання</i></p>
6.1) оцінювати юридичну повноцінність правових пам'яток;
6.2) робити висновок щодо закономірностей і характерних особливостей історичного розвитку держави і права у країнах Західної Європи, США і Азії ;
6.3) критикувати певних політичних лідерів за помилки у внутрішній і зовнішній діяльності;

6.4) рекомендувати впровадити в вітчизняне правотворення досвід минулих епох
7. Створення (творчість)
7.1) розробляти проекти вдосконалення державного устрою, права і судочинства України із врахуванням досвіду зарубіжних країн;
7.2) подавати пропозиції до державних органів по вдосконаленню їх роботи

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Державний лад країн Стародавнього Сходу (IV-III тисячоліття – VI ст. до н.е.)

Поняття «Схід» в історичній науці. Принципові розходження східного і західного цивілізаційних шляхів розвитку. Найбільші країни Стародавнього Сходу: Єгипет, держави Месопотамії, Індія, Китай.

Загальні риси держав Стародавнього Сходу. Азіатський спосіб виробництва. Соціальна структура суспільств Стародавнього Сходу. Державний лад країн Стародавнього Сходу. Особливості в розвитку держав Стародавнього Сходу.

Право Стародавнього Єгипту. Спроби кодифікації права. Республіки (міста-держави) Фінікії, Месопотамії. Вавилон. Статус царя Вавилону (обмежена деспотія). Закони Хаммурапі – царя Вавилону (XVIII ст. до н.е.) – найдавніша кодифікація Сходу.

Стародавня Індія. Імперія Маур'їв (IV-II ст. до н.е.). Стародавній Китай. Загальні риси права суспільств стародавнього Сходу.

Тема 2. Стародавня Греція: держава та право (VIII - III ст. до н.е.)

Особливості процесу становлення державності в античному світі. Афіни. Виникнення держави. Реформи Тесея. Реформи Солона і Клісфена.

Спарта. Значення зовнішнього фактора в становленні держави. Організація життя спартіатів. Організація влади. Право Спарти.

Тема 3. Стародавній Рим: республіка та імперія (VI ст. до н.е. – 476 р. н.е.)

Заснування Риму (753 р. до н.е.). Реформи Сервія Тулія (VI ст. до н.е.). Римська республіка (VI-I ст.ст. до н.е.).

Римська імперія – найбільша держава стародавності. Принципат (I ст. до н.е. - III ст. н.е.). Домінат (III-V ст.ст.). Поступове перетворення Риму в монархічну державу з абсолютною владою імператора. Знищення старих республіканських установ, виборності посадових осіб. Державна Рада (консисторіум). Міністри. Ріст державного бюрократичного апарату. Реформа армії. Її варваризація.

Поява християнської релігії. Боротьба з християнською ідеологією. Прийняття християнської релігії як офіційної релігії Римської імперії (387 р.). Криза рабовласницької системи господарювання. Пекулій. Колонат.

Розподіл Римської імперії на Західну (Рим) і Східну (Константинополь) (395 р.). Наступ варварів на Західну Римську імперію. Падіння Риму (476 р.)

Теми 4. Держава та право феодальної Франції (X – XVIII ст.ст.)

Утворення держави Франків. Суспільний і державний лад франків. Джерела права у Франків. "Салічна правда" (виникнення, структура, загальна характеристика). Характерні риси цивільного, сімейного і спадкового права. Кримінальне право за "Салічною правдою". Пережитки первіснообщинного ладу у "Салічній правді". Суд і процес у державі Франків. Виникнення феодальної держави, її розвиток в IX-XII ст. Реформи Людовика IX. Станово-представницька монархія у Франції. Зміни в суспільному ладі. Державний устрій. Генеральні штати та Паризький парламент. Становлення абсолютизму. Реформи кардинала Ришельє та Людовика XIV. Державний устрій Франції в добу абсолютизму. Джерела та характерні риси права середньовічної Франції

Теми 5. Держава та право феодальної Англії (V – XVI ст.ст.)

Англо-саксонські держави на території Британії. Нормандське завоювання Британії (XI ст.) та його вплив на суспільно-політичний устрій країни. Реформи короля Генріха II у XII ст. Велика Хартія Вольностей 1215 р., її зміст та оцінка. Станово-представницька монархія у Англії. Огороджування селянських та общинних земель. "Криваве законодавство". Виникнення, структура, компетенція парламенту. Встановлення та особливості англійського абсолютизму. Державний устрій Англії в період абсолютизму. Роль парламенту. Судова система Англії. Інститут присяжних. Джерела та характеристика основних галузей права феодальної Англії.

Теми 6. Держава та право феодальної Німеччини (X – XVIII ст.ст.)

Утворення і розвиток феодальної держави. Особливості цього процесу. Правове становище окремих груп населення. Станово-представницька монархія, її державний устрій. Імперський Сейм, камеральний суд. Встановлення князівського абсолютизму: його причини та наслідки. Характеристика основних джерел та інститутів права:

Саксонське та Швабське зеркала, Золота булла 1356 р., магдебурзьке право, Кароліна 1532 р.

Тема 7. Феодальні держави Сходу (V – XIX ст.ст.)

Особливості розвитку різних феодальних держав Сходу. Візантійська імперія: симфонія світської і духовної влад. Арабський Халіфат. Перетворення Арабського Халіфату в централізовану теократичну монархію. Основні риси держави і права Османської імперії.

Тема 8. Держава та право феодальної Польщі (XI – XVIII ст.ст.).

Виникнення Польської держави. Її суспільний та державний устрій у X-XIII ст.ст. Станово-представницька монархія у Польщі (XIV-XV ст.ст.). Кревська унія 1385 р., Городельська унія 1413 р., Люблінська унія 1596 р. Утворення Речі Посполитої. Центральні і місцеві органи влади. Сейм. Суд. Збройні сили. Зміни у суспільному і державному устрої в XVI-XVII ст.ст. Джерела та основні риси права. Падіння Речі Посполитої, її розподіл.

Тема 9. Держава і право феодальної Росії (XIV – XX ст.ст.)

Виникнення Московського князівства. Кодифікація російського права, складання Судебників 1497 та 1550 рр. Політика Івана IV зі зміцнення держави: опричнина, введення приказної системи та реформа місцевих органів влади. Зародження станово-представницької монархії в Росії. Встановлення династії Романових у 1613 р. Кодифікація права у XVII ст.: Соборне Уложення 1649 р. Остаточне закріпачення селян. Реформи Петра I щодо державного устрою Росії. “Золота доба” дворянства за правління Катерини II. Кодифікація російського законодавства на початку XIX ст. Реформи Олександра II і ліквідація кріпосного права. Перша буржуазно-демократична революція 1905-1907 рр. в Росії. Царський маніфест 17 жовтня 1905 р. Спроби перетворення Росії у конституційну монархію. Ліквідація монархії. Лютнева революція 1917 р.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин						
		Денна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього
Лекції	Сем. (прак)		Лабо р.	Ін.зав	СРС			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Тема 1. Державний лад країн Стародавнього Сходу (IV-III тисячоліття – VI ст. до н.е.)	12	2	2	-	-	4	14
2.	Тема 2. Стародавня Греція: держава та право (VIII - III ст. ст. до н.е.)	8	2	2	-	-	4	10
3.	Тема 3. Стародавній Рим: республіка та імперія (VI ст. до н.е. – 476 р. н.е.)	10	2	2	-	-	4	10
4.	Тема 4. Держава та право феодальної Франції (X – XVIII ст.ст.)	8	2	2	-	-	4	10
5.	Тема 5. Держава та право феодальної Англії (V – XVI ст.ст.)	10	2	2	-	-	4	12
6.	Тема 6. Держава та право феодальної Німеччини (X – XVIII ст.ст.)	8	2	2	-	-	4	12
7.	Тема 7. Феодальні держави Сходу (VII – XVII ст. ст.)	8	2	2	-	-	4	12
8.	Тема 8. Держава і право феодальної Польщі. (IX – XVIII ст.ст.)	12	2	2			4	12
9.	Тема 9. Держава і право феодальної Росії (XIV – поч. XX ст.ст.)	10	2	2	-	-	4	8
	Всього годин	70	18	18	-	-	34	70

4.2. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назви тем	Кількість годин
		Денна форма
1.	Тема 1. Державний лад країн Стародавнього Сходу (IV-III тисячоліття – VI ст. до н.е.)	2
2.	Тема 2. Стародавня Греція: держава та право (VIII - III ст. ст. до .н.е.)	2
3.	Тема 3. Стародавній Рим: республіка та імперія (VI ст. до н.е. – 476 р. н.е.)	2
4.	Тема 4. Держава та право феодальної Франції (X – XVIII ст.ст.)	2
5.	Тема 5. Держава та право феодальної Англії (V – XVI ст.ст.)	2
6.	Тема 6. Держава та право феодальної Німеччини (X – XVIII ст.ст.)	2
7.	Тема 7. Феодальні держави Сходу (VII – XVII ст. ст.)	2
8.	Тема 8. Держава та право феодальної Польщі (IX – XVIII ст.ст.)	2
9.	Тема 9. Держава і право феодальної Росії (XIV – XX ст.ст.)	2
10.		
	Всього годин:	18

4.3. Завдання для самостійної роботи студентів

№ з/п	Назви тем та зміст завдань	Кількість годин
		Денна форма
1.	Тема 1. Державний лад країн Стародавнього Сходу (IV-III тисячоліття – VI ст. до н.е.)сфери документування та організації роботи з документами	4
	<i>Завдання:</i> 1. Скласти схему структури центральних і місцевих органів державної влади і управління Вавилону.	
2.	Тема 2. Стародавня Греція: держава та право (VIII - III ст. ст. до .н.е.)	4
	<i>Завдання:</i> 1. Скласти схему державного апарату Афіньської республіки.	
3.	Тема 3. Стародавній Рим: республіка та імперія (VI ст. до н.е. – 476 р. н.е.)	4
	<i>Завдання:</i> 1. Скласти схему державного устрою Риму в період республіки.	
4.	Тема 4. Держава та право феодалної Франції (X – XVIII ст.ст.)	4
	<i>Завдання:</i> 1. Визначити загальні риси права «Салічної правди».	
5.	Тема 5. Держава та право феодалної Англії (V – XVI ст.ст.)	4
	<i>Завдання:</i> 1. Порівняти державний устрій Франції у станово-представницьку та абсолютну монархію	
6.	Тема 6. Держава та право феодалної Німеччини (X – XVIII ст.ст.)	4
	<i>Завдання:</i> 1. Визначити особливості права феодалної Англії	
7.	Тема 7. Феодалні держави Сходу (VII – XVII ст. ст.)	4
	<i>Завдання:</i> 1. Скласти схему державного устрою Візантійської держави, Арабського халіфату та Османської імперії.	
8.	Тема 8. Держава та право феодалної Польщі (IX – XVIII ст.ст.)Феодалні держави Сходу (VII – XVII ст. ст.)	2

	<i>Завдання:</i>	1. Визначити класифікацію правових пам'яток феодальної Польщі.	
9.	Тема 9. Держава і право феодальної Росії (XIV – XX ст.ст.)		2
	<i>Завдання:</i>	1.Порівняти державний устрій і право феодальної Росії із зарубіжними державами.	
Всього годин:			34

4.4. Індивідуальні завдання

У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді науково-дослідних робіт та рефератів. Темі науково-дослідних робіт та рефератів, а також методичні рекомендації щодо їх виконання визначаються в навчально-методичних матеріалах з навчальної дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань;
- складання окремих видів документів.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;

2) усне або письмове(у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;

3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;

4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;

5) складання окремих видів документів за ситуаційними завданнями;

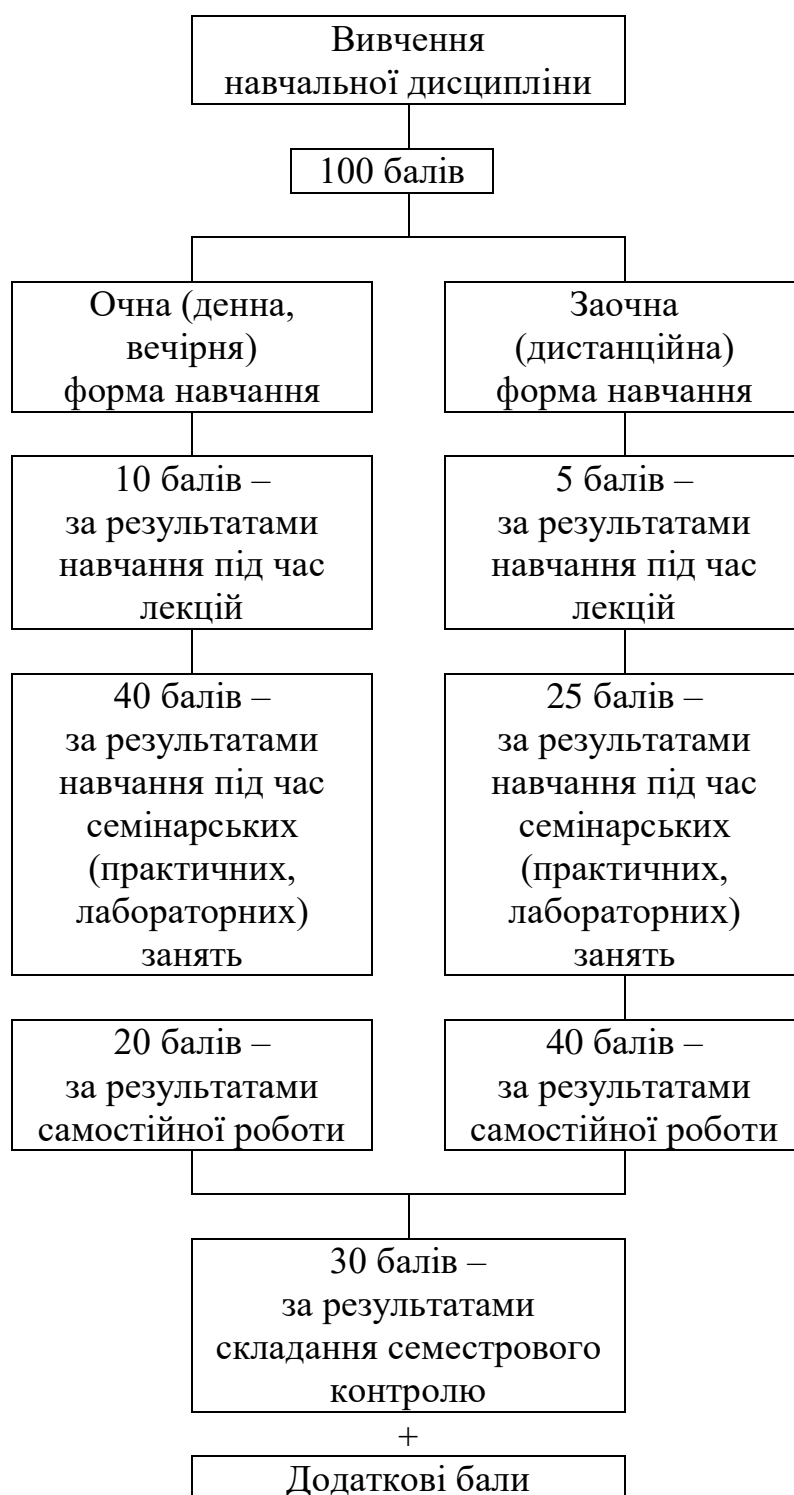
6) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного іспиту.

Структура екзаменаційного білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 9 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

Таблиця 1

№ з / п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій								
			1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Денна I семестр	9	1,1	2,2	3,3	4,4	5,5	6,6	7,7	8,8	10

6.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 9 семінарських занять за денною формою навчання і 9 семінарських занять у першому семестрі.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

6.4. Обсяг балів, передбачений для нарахування за самостійну роботу студентів, розподіляється так:

- 12 балів – за виконання завдань для самостійної роботи до кожної теми;
- 8 балів – за виконання індивідуальних завдань.

Розподіл балів здійснюється залежно від обсягу та складності завдань згідно з пунктом 4.3.17 Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

№ з / п	I семестр 9 тем	Номер теми									Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	12

2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	8	8
	Усього балів		20

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Л. М. Бостан, С. К. Бостан – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К.: Центр учб. л-ри, 2008. – 728 с.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посіб.] / В. П. Глиняний. - 5-те вид., перероб. і доповн. – К.: Істина, 2005. – 768 с.
3. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства [Учеб. для студентов вузов] / В. Г. Графский. – М.: Норма, 2008. – 752 с.
4. История государства и права зарубежных стран [Учеб. для студентов вузов] / [Батыр К. И., Исаев И. А., Кнопов Г. С. и др.]; Под ред. К. И. Батыра. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2003. – 494 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах: для студентів I курсу / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; [уклад.: С. І. Власенко та ін.] – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – 34 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн: (Серед. віки та ран. новий час): [навч. посіб.] / [Тищик Б. Й., Кульчицький В. С., Кольбенко А. В. та ін.]; За ред. Б. Й. Тищика. – Львів: Світ, 2006. – 695 с.
7. Ковальова С. Г. Історія держави і права зарубіжних країн: запитання та відповіді: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / С. Г. Ковальова; М-во освіти і науки України, Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2009 – 222 с.
8. Косарев А. И. История государства и права зарубежных стран: [учеб. для вузов] / Косарев А. И. – М.: НОРМА: Изд. группа НОРМА – ИНФРА – М – 449 с.
9. Крестовская Н. Н. История государства и права зарубежных стран: [практикум] / Н. Н. Крестовская. – Х.: ООО «Одиссей», 2002. – 608 с.
10. Кудинов О. А. История государства и права зарубежных стран: [курс лекций] / О. А. Кудинов. – М.: «Ось-89», 2006. – 304 с.
11. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: [навчальний посібник] / В. С. Макарчук. - Вид. 6-те, доп. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.
12. Прудников М. Н. История государства и права зарубежных стран: [учеб. для студентов вузов, обучающихся по спец. 021100] / М. Н. Прудников. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ, 2004. – 365 с.
13. Рубаник В. Е. История государства и права зарубежных стран: для бакалавров / В. Е. Рубаник. – СПб: Питер, 2011. – 542 с.
14. Серета А. М. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / А. М. Серета, Г. М. Васильчук; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т М-ва освіти і науки України» - Запоріжжя, 2007. – 294 с.
15. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: [підруч. для

- студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / М. М. Страхов. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 584 с.
16. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посіб.] / Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 397 с.
  17. Федоров К. Г. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посібник для студентів юрид. вищ. навч. закладів і фак.] / [Ред. О. В. Василенко] – К.: Вища школа, 1994. – 463 с.
  18. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн: [навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти] / Н. М. Хома. – 4-те видання, виправлене. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 480 с.
  19. Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права: [Учебник] / З. М. Черниловский – М.: Проспект, 2002. – 591 с.
  20. Шатилова С. А. История государства и права зарубежных стран: [учеб. пособие] / С. А. Шатилов. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 271 с.
  21. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: [навч. посібник для студентів юрид. вузів та фак.] / [Відп. ред. Борис І. Д.] – К.: ВЕНТУРІ, 1997. – 303 с.
  22. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: [Хрестоматія] / [Відп. ред. Борис І. Д.] – К.: ВЕНТУРІ, 1998. – 255 с.
  23. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн: [курс лекцій] / Д. А. Шигаль. – Х.: ФІНН, 2010. – 338 с.

7.2. Допоміжні джерела

1. Аннерс Е. История европейского права: Пер. со швед. / Е. Аннерс. – М.: Наука, 1996. – 394 с.
2. Берман Г. Западная традиция права: эпоха формирования. / Г. Берман. – М.: МГУ, 1998. – 624 с.
3. Боботов С. В. Конституционная юстиция (сравнительный анализ). / С.В. Боботов. – М.: ИЧП ЕАВ, 1994. – 298 с.
4. Всеобщая история государства и права: Учеб. для студ. юрид. вузов т фак. Ч.2 / Под общ. ред. О.А. Жидкова, Н.А. Крашениниковой. – М.: Норма–Инфра–М, 1998. – 712 с.
5. Государственное право Германии: В 2 т. – М.: ИГП РАН, 1994. – 312 с.
6. Карпов М. В. «Социализм с китайским лицом» или капитализм по-китайски? (о типологии общественно–экономической системы КНР) // М.В. Карпов. – Восток. – 1996. – № 3.
7. Криль М. Історія країн Центрально–Східної Європи (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.). / М. Криль. – К.: Знання, 2008. – 284 с.
8. Курманин Е. В. Юридическая политика и правовая система Китайской Народной Республики. / Е.В. Курманин. – М., 1999. – 160 с.
9. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно–правовое исследование. / Руков. авт. коллектива д. юр. наук В. В. Залеский. – М.: НОРМА, 2000.
10. Правовые системы стран мира. Энциклопедический справочник / Отв. ред. Сухарева А. Я. – МТ: НОРМА, 2001. – 976 с.

11. Чиркин В.Є. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – 3–е вид. / В.Є. Чиркин – М.: Юрист, 2006. – 568 с.
12. Эволюция современного буржуазного государства и права. – К.: Наукова думка, 1991. – 284 с.
13. Асланян Г. Британський парламент: історія і сучасність / Г. Асланян. // журнал "Часопис Парламент" №6/2001.
14. Ахметшин Н. Х. Переходные процессы в КНР: государство и общество (80–90–е годы). 7 / Н.Х. Ахметшин. // Вестник Московского университета. – Сер. 13. – 1996. – № 2.
15. Бостан С.К. Парламентсько–президентська республіка як різновид змішаної форми республіканського правління / С.К. Бостан. // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – № 2.
16. Бостан Л.М. Можливості та перспективи використання модульно–рейтингової системи оцінки знань, вмінь і навичок курсантів при вивченні історико–правових дисциплін / Л.М. Бостан // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1997. – № 2.
17. Бостан С. К. Президентсько–парламентська республіка як різновид змішаної форми республіканського правління / С.К. Бостан. // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2001. – № 2.
18. Бостан С. К. Напівпарламентсько–напівпрезидентська республіка як різновид змішаної форми республіканського правління / С.К. Бостан. // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2001. – № 4.
19. Бостан С. К. Напівпрезидентсько–напівпарламентська республіка як різновид змішаної форми республіканського правління / С.К. Бостан. // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2001. – №3.
20. Бостан С. К. Змішана форма республіканського правління: проблеми теорії і практики / С.К. Бостан. // Вісник Академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України. – 2002. – № 2.
21. Головка Л.В. Реформа кримінального процесу у Франції / Л.В. Головка // Держава і право. 2001. N 8. С.89 – 98.
22. Каракуц А.М. Проблема об'єднання Німеччини в політиці ЄС, США та Великої Британії / А.М. Каракуц // Вісник Донецького університету. – №1. – 2008. –141– 150 стр.
23. Карпов М. В. Проблема демократизації в КНР и опыт реформирования авторитарных режимов / М.В. Карпов // Восток. – 1997. – № 5.
24. Кашкин С.Ю. Конституция на переломе цивилизаций: формирование глобального конституционного идеала / С.Ю. Кашкин // Государство и право. – 1992. – № 11.
25. Керімов А.Д. Бюро палат французького парламенту / А.Д. Керімов // Держава і право, 1996, № 10.
26. Керімов А.Д. Парламентські групи в Національних зборах сучасної Франції / А.Д. Керімов // Держава і право, 1993, № 12.
27. Керімов А.Д. Парламентські представництва як засіб контролю за виконавчою владою (П'ята Французька Республіка) / А.Д. Керімов // Держава і право, 1992, №7.

28. Керімов А.Д. Французькі політичні діячі, юристи – за розширення повноважень парламенту / А.Д. Керімов // Держава і право, 1995, № 6.
29. Ковалев А. М. Современное состояние Конституции V республики во Франции: Проблема реформы Конституции / А.М. Ковалев // Государство и право. – 1997. – № 4.
30. Новицкая Т.Е. Вопросы методологии истории государства и права / Т.Е. Новицкая // Вестник Московского государственного университета. Серия «Право». – 1997. – Хг 1.
31. Остапенко Г.С. Британская монархия от Эдуарда VIII до Елизаветы II / Г.С. Остапенко // журнал "Новая и новейшая история" №6/1999.
32. Ощепков Д. Національна жандармерія Франції / Д. Ощепков //Міліція України. – 1998 – № 4.
33. Шишкін В. Деякі концептуальні основи юрисдикції адмін. судів Німеччини / В. Шишкін // Право України – 1995. – N9–10 – С.19.
34. Яковенко Н. Політичні партії Великобританії: союзники та опоненти / Н. Яковенко // журнал "Спостерігач" №7/1995.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://law.uqlc.ru/>
2. <http://textbooks.net.ua/content/view/4301/35/>
3. <http://www.zakroma.narod.ru/>
4. <http://ukTexpOрт.gov.ua/ukr/z info/ger/1 128.html>
5. <http://textbooks.net.ua/contcnt/view/3363/2Q/>
6. <http://www.wikipedia.org/>
7. <http://imperiya.net/england.htm/>
8. <http://ua-referat.com/КонституціяФРН1994р>
9. <http://zen.in.ua>
10. <http://pidruchniki.ws/18570314/tiirism/nimechchina>
11. <http://ukrkniga.org.ua>
12. <http://pravnyk.info/idpzk21.html>
13. <http://textbooks.net.ua>
14. <http://ukrexpоrt.gov.ua/ukr/z info/ger/1 128.html>

